

הצעת פתרון- בחינת הבגרות בהיסטוריה א'

הצעת הפתרון נכתבה על-ידי

מורים להיסטוריה בבתי הספר של **קידום**.

1. א. המאפיינים המלכדים את בני הלאום הינם :

1. שפה משותפת – יוצרת מכנה משותף בין כלל חברי הקבוצה (הלאום). השפה מאפשרת ליצור תרבות משותפת – על-ידי כתיבת שירה, ספרות וסיפורי עם המשויכים לקבוצת הלאום (אפילו במצב בו קיים מרחק גיאוגרפי גדול ביניהם). בנוסף, שפה היא כלי להפצת אידיאולוגיה רעיונית בין כלל חברי קבוצת הלאום.
ישנה התייחסות בטקסט " שפת התושבים היא איטלקית"...
2. מולדת/טריטוריה משותפת – השטח הטריטוריאלי שבו נולדה האומה ושבנו נוצרו ערכי היסוד של העם. הטריטוריה היא ה-"דבק" המלכד את התושבים השונים של העם. המולדת אינה רק נכס חומרי – סלעים, אגמים, יערות וכפרים, אלא גם רוחני: היא נכס של אהבה, גאווה, קשר לדורות הקודמים, אחדות האומה, קשר להיסטוריה, לאבות המייסדים, ועבודה – מוכנים בני העם להילחם, ואף למות.
מופיע בטקסט בתיאורים של גבולות איטליה
3. סמלים – מבטאים את הייחודיות של הלאום מבחינה דתית, תרבותית, היסטורית או ערכית. הסמלים יכולים להיות המנון, דגל וכן מועדים חשובים (חגים) המציינים מאורעות היסטוריים שעמם מזדהים חברי קבוצת הלאום – סמלים אלו מייחדים אותם מלאומים אחרים ומעניקים להם תחושת גאווה. מופיע בטקסט- בהתייחסות לדגל
4. במישור הפוליטי התגבשה הדרישה לאחד ולייחד את בני הלאום במסגרת מדינה ריבונית עצמאית במולדת. בנוסף התערער המשטר הישן (מוקדי הכוח), המלוכה, האצולה והכמורה אשר שלטו על כלל בני האוכלוסייה. התושבים החלו לדרוש זכויות פוליטיות וריבונות, כלומר העברת השלטון לעם אשר יהפוך להיות מקור הסמכות. מופיע בטקסט: "לכונן את איטליה כאומה חופשית בעלת שוויון אזרחי.. עצמאית"... וכן התייחסות לאחדות מדינית של איטליה...

ב. להלן שלבי המאבק

שלב א': שלב ההיערכות שבו מאות מבני המעמד הבינוני, המשכילים, יוצרים את היסודות לתרבות הלאומית: יצירת דימויים עצמיים ייחודיים, יצירת שפה משותפת, יצירת תרבות משותפת הכוללת שירה, ספרות ומחקר אודות ההיסטוריה של בני העם, מורשתו ותרבותו.

שלב ב': שלב ההרחבה

חיזוק הרגש הלאומי בקרב בני העם תוך דגש על חיזוק התודעה הלאומית על-מנת לגייס את בני העם למאבק התנועה הלאומית. כך גדל מספר האנשים המרגישים שייכות לעם. הדבר בא לידי ביטוי בהקמת אתרי מורשת ותרבות, בפעילות עיתונאית, בהפצת עלונים ובהקמת בתי ספר ומוסדות חינוך תוך כדי קיום פעילות לאומית ענפה.

שלב ג': שלב המאבק העממי

רעיון הלאומיות והמאבק העממי כבר הופץ בקרב ההמונים, שדרשו זכויות פוליטיות באמצעות הפגנות או באמצעות הקמת בריקדות. תקופת אביב העמים אפיינה פעילות מסוג זה, שכללה דרישה לסילוק המשטר הישן, כלומר דרישה מהשלטון האבסולוטי הזר או המקומי ליצור משטר דמוקרטי שיאפשר לעם לזכות בזכויות פוליטיות. בשלב זה מתגבשים הכיוונים הפוליטיים של מנהיגי התנועה בדבר אופי החברה הלאומית.

שלב ד': שלב המאבק המדיני, הצבאי והדיפלומטי

בשלב זה הכוחות הקובעים את אופי המאבק הלאומי ואת תוצאותיו הם גורמים בעלי יכולות צבאיות ומדיניות העושים שימוש בבריתות, בהסכמים או במלחמה לשם השגת מטרותיהם הלאומיות, כמו סילוק שלטון זרים ו/או הרחבת שטחי המולדת.

שלב ה': לאחר הקמת המדינה הריבונית

שוקד השלטון על חיזוק הקשר בין היחיד לאומה תוך הפעלת מנגנונים המחייבים יחידים להוכיח את נאמנותם לשלטון. המדינה נאבקת משפטית, כלכלית, חינוכית ותרבותית בכל גורם שנחשב עוין ומסוכן לזהות הלאומית של החברה והמדינה.

2. א. להלן הגורמים לצמיחת הלאומיות על פי הקטע:

- תנועת ההשכלה – גורם זה מופיע בקטע " בשורת שוויון וחופש"...
- המהפכה האמריקאית – מופיע בקטע : " האמריקנים קנו את החופש והשוויון במהפכה..."
- המהפכה הצרפתית- רמז לכך שרעיונות המהפכה הופצו באירופה..
- תהליך המודרניזציה- עיור- התפתחות כלכלית- עידן ההמונים- ישנה התייחסות רחבה בקטע לסוגיה זו שבכך שנוצר מעמד פועלים- העם כתוצאה מתהליך העיור וההתפתחות הכלכלית < קידום ברעיון ריבונית העם.

ב. הגורמים הייחודיים שהשפיעו על צמיחת התנועה הציונית:

- האנטישמיות המודרנית במרכז אירופה ובמערבה – כישלון האמנציפציה

- התגברות האנטישמיות במזרח אירופה – אנטישמיות ממשלתית
- האיום על הזהות היהודית כתוצאה מקבלת האמנציפציה

ג. א. חברת המופת על-פי הציונות הסוציאליסטית

המטרה- חברה שוויונית, המבוססת על שיתופיות, חירות ושוויון, שבה כל האדמות שייכות ללאום ולא לבעלי הון פרטיים. על מנת להחזיק במדינה יצטרכו היהודים לאחוז בקרקע, וכך הפועל והאיכר יהיו בוני המדינה ולא המעמד הבורגני. המדינה צריכה לקום על בסיס כלכלי שונה מזה שהיהודים בגולה הורגלו אליו – דימוי "הפירמידה ההפוכה". רק עם מעבר המוני יהודים לעבודה יצרנית ועם קיומו של מעמד פועלים גדול, תקום מדינה שתצליח להחזיק מעמד מבחינה כלכלית. רק בארץ-ישראל יהפכו היהודים לעם יצרני ועובד ויוכלו לחיות חיים נורמליים על בסיס עבודה יצרנית.

חברת המופת על-פי הזרם הדתי

- הקמת מדינה בעלת צביון יהודי על-פי רוח התורה בארץ-ישראל. בתחילת דרכו הרב ריינס תמך בהקמת מרכז רוחני בארץ-ישראל ולא בהקמת מדינה ריבונית.
- "ציון ותורה הן שתי קדושות המשלימות זו את זו והצריכות זו לזו"; כלומר, עם ישראל, תורת ישראל וארץ-ישראל הינם שלושה יסודות המשלימים זה את זה.
- יש לחדש את החיים הלאומיים על בסיס קיום מצוות ולימוד תורה.

חברת המופת על-פי הזרם המדיני

- מדינה דמוקרטית, מתקדמת ושוחרת שלום.
- מדינה המבוססת על סובלנות דתית ועל שוויון.
- מדינה סוציאלית המושתתת על חוקים סוציאליים (לדוגמה, שבע שעות עבודה ביום).
- מדינה שתשמור על קידום מעמד האישה ועל הפרדת הדת מהמדינה.
- מדינה שוחרת שלום שצבאה יוקם למטרות הגנה בלבד.
- דגל המדינה יורכב משבעה כוכבים בצבע זהב על רקע לבן, שיסמלו את שבע שעות העבודה ביום.

ב. הנימוקים של תומכי התכנית:

- היהודים נמצאים במצוקה, בעיקר יהודי רוסיה.
- הרצל האמין כי בנסיבות החמורות שבהן העם היהודי מותקף ומאויים, חובה לקבל את ההצעה הבריטית. הרצל תקף את אנשי הציונות המעשית, אשר מקורם ברוסיה, ולא הבין מדוע דווקא הם, המכירים את סבלו של העם היהודי, מתנגדים להצעת אוגנדה. הוא טען שמצבם החמור של היהודים מבחינה חברתית, כלכלית ומשפטית אינו מותיר ברירה מלבד קבלת ההצעה.

- הרצל טען כי ההצעה הבריטית הינה הכרה תקדימית של מעצמה בבעיה היהודית ובשאיפות הלאומיות של העם היהודי, ולכך אין לסרב, וודאי שלא במציאות הקיימת ברוסיה.
- הרצל הסביר כי היהודים יעברו לאוגנדה במטרה להקים מוסדות שלטון וכלכלה עצמאיים. פעילויות אלה ישמשו כבסיס להקמת המדינה היהודית בשלב מאוחר יותר בארץ-ישראל. היהודים יצברו ניסיון בניהול מדינה, אשר ישרת אותם מאוחר יותר במולדתם ארץ-ישראל.

הנימוקים של מתנגדי התכנית:

- ארץ-ישראל היא מולדתו היחידה של העם היהודי. העם היהודי המתין 2000 שנות גלות על-מנת לשוב למולדתו בלבד, אשר אליה יש ליהודים קשר עמוק מבחינה היסטורית ודתית.
- מדובר בבגידה בתכנית באזל שבה נקבע כי הציונות שואפת להקים בית מולדת לעם היהודי בארץ-ישראל.
- אם היהודים יקבלו את הצעת אוגנדה לא תהיה להם זכות לבקש צ'רטר לאחר מכן על ארץ-ישראל. לכן אין טעם להשקיע משאבים מיותרים על חבל ארץ שבו אין ליהודים כוונה להתיישב לאורך זמן.
- אין טעם להשקיע משאבים חומריים בפתרון זמני לכאורה. ההתיישבות תהווה כישלון שהרי היהודים יסכימו לעלות רק לארץ-ישראל.

ד. א. עיקרי "תכנית באזל"

בקונגרס זה נקבעה תכנית העבודה, תכנית היסוד של התנועה הציונית:

- **המטרה** – הציונות שואפת להקים בית מולדת לעם היהודי בארץ-ישראל על-פי משפט הכלל, כלומר, מדינה יהודית אשר תוכר באופן רשמי וחוקי על-ידי אומות העולם.
  - **האמצעים** – לשם הגשת מטרה זו הוחלט לנקוט בארבעה אמצעים:
  - פיתוח ארץ-ישראל על-ידי יישוב ביהודים עובדי אדמה, בעלי מלאכה ותעשיינים. העולים הללו יקימו את התשתית הראשונית להתיישבות יהודית המונית במולדת.
  - הגברת הרגש הלאומי היהודי (רגש ההשתייכות לעם) בקרב העם היהודי, חיזוק הזהות היהודית המשותפת וחיזוק ההכרה העולמית בלאומיות היהודית.
  - פעולות הכנה לשם השגת הסכמה מממשלות העולם להגשמת התכנית הציונית, כלומר, פנייה לראשי המדינות שיאפשרו התיישבות יהודית בהסכמתם.
  - ארגון העם היהודי בארצות הגולה על-ידי הקמת מוסדות וארגונים בהתאם לחוקי המקום.
- הצהרת בלפור קידמה מאד את תכנית באזל בכך שהיא מדגישה את הרצון של מעצמה לקדם התיישבות יהודית חוקית תחת חסותה – מעין אוטונומיה יהודית כפי שחלם הרצל.
- הצהרת בלפור מהווה את מימושה של תכנית באזל ויוצרת בסיס חשוב להקמת המדינה היהודית במולדת.

- ב.** תגובת היהודים המשתלבים (יהודים שחיו במדינות אירופה) – לא כל היהודים ראו בפרסום הצהרת בלפור התפתחות חיובית. היהודים המשתלבים במדינות אירופה, שנהנו מקבלת האמנציפציה והשתלבו בכל תחומי החיים, חששו שתוכן ההצהרה עלול לפגוע במעמד המשפטי והכלכלי, ובנוסף יחייב אותם להגר לארץ-ישראל.
- המענה שניתן להתנגדות זו היא ההתניה שיוצרים הבריטים בהדגשתם כי לא יעשה דבר העלול לפגוע בזכויות ובמעמד המדיני מהם נהנים היהודים בכל ארץ אחרת.

ממדינת מקדש לעם הספר

- ג. א. הסיבות למתן הצהרת כורש**
- יחס של כבוד לדתות אחרות:** כורש כיבד את בני הדתות האחרות ואפשר להם חופש פעולה בתחום הדת והפולחן. הוא נמנע מלכפות עליהם את הפולחן הדתי שהיה נהוג בממלכתו. כורש החזיר את אליליהם של העמים השונים למקדשים וסייע להם בשיקום מקדשיהם שנהרסו.
  - רצון לרכוש את נאמנות העמים שדוכאו תחת השלטון הבבלי:** כורש רצה לרכוש את אהדת העמים המצויים תחת שלטונו אשר דוכאו על-ידי השלטון הבבלי כדי לזכות בנאמנותם של העמים, למנוע מרידות ולהגדיל את ההכנסות ממיסים. נאמנות העמים הכבושים תקל על הפרסים את השליטה באזור שנכבש, תצמצם את הנטל על קופת האימפריה ותגדיל את רווחי האוצר.
  - הקמת ישוב נאמן ואוהד בגבול עם האויב המצרי:** כורש קיווה שהיהודים יהוו חיץ, אזור הגנה מפני האויב המצרי בדרום-מערב האימפריה. יתכן כי כורש תכנן לכבוש את מצריים בעתיד, ולכן היה זקוק לעם אוהד ונאמן שיסייע לו בהשגת מטרה זו.

- ב. תוכנה של הכרזת כורש**
- כורש פונה לגולי בבל בשם אלוהי השמיים ומתיר להם לשוב למולדתם יהודה ולבנות מחדש את בית-המקדש שהחריבו הבבלים.
  - היהודים רשאים לקחת עימם את כלי הפולחן של בית-המקדש.
  - הוא מדגיש כי מי מהיהודים שרוצה להישאר בבבל יסייע לשבים בכסף, בזהב, ברכוש ובבהמות.

הקשיים בהצהרה: האם יתכן כי הכרזה זו זויפה כדי להוות בסיס חוקי לבניית בית-המקדש? השימוש בשמו של אלוהי היהודים על-ידי מלך עובד אלילים ככורש ותיאורו כאלוהי השמים מעלים חשד לזיוף המסמך, אולם הביטוי "האלוהים אשר בירושלים" מרמז על תפיסה אלילית המכבדת כל אל במקום שבו עובדים אותו. תפיסה זו – פוליתאיזם, הייתה נהוגה על-ידי מלכי פרס. היא מבטאת אמונה באלים רבים ובפולחנם. תפיסת הפוליתאיזם התבטאה בפנייה לאלוהי העמים השונים בלשונם ובשמם.

ג. א. נימוקי המתנגדים למרד :

- סכנת השמדה לבני העם היהודי
- סכנה לפגיעה כלכלית חמורה ופגיעה בקשרים הפוליטיים- עסקיים של האצולה והכהונה עם הפקידות הרומית.
- הרומאים שולטים כי כך האל רצה.
- אנו לא מסוגלים לעמוד במלחמה כנגד אימפריה. לא נזכה לסיוע מיהודי הסביבה ומעמים אחרים.

ב. מניעי התומכים במרד גברו בסופו של דבר על אלו שהתנגדו לו וזאת בשל מדיניות מתריסה של הנציבים שפגעו ברגשותיהם הדתיים של היהודים. להלן אירועים שחיזקו מאד את עמדת התומכים ליציאה למרד

- הוראתו של הנציב פונטיוס פילטוס לקחת כספים מאוצר בית-המקדש למימון בניית אמת המים בירושלים והכנסת סמלי הלגינות הרומאים לירושלים, כמו גם הסכסוך בין היהודים לנוכרים בקיסריה, שהסתיים בטבח המוני של היהודים בעידוד השלטון הרומאי.
- תופעת "קניית" משרת הכוהן הגדול מידי הנציבים הרומאים כאמצעי להעשרת קופת הרומאים. הדבר גרם לביזוי המשרה ולמינוי משתפי פעולה לתפקיד זה. לצד פגיעה דתית זו התגברו התקוות המשיחיות שהיו מקובלות בתקופה זו בקרב היהודים, שהאמינו בעזרה אלוהית הצפויה במאבק כנגד האימפריה הרומאית.
- העוינות ההולכת וגוברת בין התושבים היהודים להלניסטים-סורים. האוכלוסייה ההלניסטית הועדפה על-ידי השלטון הרומאי מתוקף מדיניות מכוונת. קרע זה הביא להתנגשויות קשות בערים המעורבות (כמו קיסריה) ולטענות קשות של היהודים כנגד החיילים הרומאים (שרובם היו סורים), כנציגי ההלניסטיים בלבד שעוינים את היהודים.
- הפערים החברתיים ההולכים וגדלים זרזו את פרוץ המרד – במיוחד מצד השכבות הנמוכות באוכלוסייה. ניתן היה לראות התגייסות למרד ותמיכה בו בשל ניכור גדל והולך בין השכבות החזקות לשכבות החלשות.
- ההצלחות הראשוניות במרד סחפו גם את המתלבטים לתמיכה במאבק ברומא.

ד. א. הפעולות שביצע רבן גמליאל לחיזוק החיים היהודיים בהיעדר בית-המקדש

1. יצירת תכנים ומנהגים חדשים לחגים – רבן גמליאל פרסם תקנה המאפשרת את העברת מנהגי החגים שהיו מבוצעים בבית-המקדש למקומות אפשריים אחרים (בבית הכנסת, בסוכה וכדומה). דוגמאות: יום כיפור נקבע כיום המיועד לחשבון נפש, במקום כיום המיועד להקרבת קורבנות בבית-המקדש; חג הפסח נקבע כחג המדגיש את חשיבות מצוות "והגדת לבנך" אודות סיפור יציאת מצריים, במקום חג של עלייה לרגל ושל הקרבת קורבנות בבית-המקדש.
2. קביעת צום לזכר בית-המקדש – צומות שהתבטלו בימי בית-המקדש חודשו בימי המרכז הדתי

ביבנה.

3. איסור מכירת קרקעות ובהמות לזרים – תקנה כלכלית שנועדה לשמור על הצביון היהודי של ארץ-ישראל.

ב. הפעולות שביצע ריב"ז כדי לבסס את חיי היהודים לאחר חורבן המקדש

1. תקנות 'לזכר המקדש' – תקנות שנועדו לשמר את זכר בית-המקדש (למשל, תקיעה בשופר בראש-השנה, נטילת לולב וברכת הכוהנים).
2. תקנות שנועדו לשמר את העבר לצד התאמת החיים הרוחניים והדתיים לתקופה שלאחר חורבן המקדש.
3. הקמת בית המדרש ביבנה – יבנה הפכה למרכז רוחני שבו למדו ולימדו תורה. בית המדרש ביבנה פיקח על בתי מדרש קטנים נוספים שנפתחו ביישובים שונים בארץ-ישראל.
4. הקמת "בית הדין הגדול" ביבנה – מוסד זה החליף את מוסד "הסנהדרין" הוותיק ופיקח על בתי הדין המקומיים ועל הסמכת חכמים ודיינים.
5. הפיכת לימוד התורה, התפילה וגמילות החסדים למרכזי חיי הדת ("העבודה שבלב") – כתחליף למרכזיות הפולחן ולהקרבת הקורבנות בבית-המקדש ("עבודת הקורבנות").
6. מיסוד מועדי התפילה וחיזוק מעמד בית הכנסת – ריב"ז קבע מועדים נוספים לתפילה במהלך היום (לדוגמה, תפילת הערבית). בנוסף, החל בית הכנסת לתפוס מקום מרכזי בחיי היהודים כמעין תחליף לבית-המקדש.
7. קביעת לוח שנה אחיד – נועד ליצור ספירה זהה של ימי השנה בין יהודי ארץ-ישראל ליהודי התפוצות.
8. פדיון הגר – תקנה שמאפשרת לרכוש אדמות ובתים מנוכרים, אפילו בשבת, ואוסרת על מכירת אדמות ובתים לגרים. תקנות אלו נועדו לשמור על הצביון היהודי של ארץ-ישראל.